

Achtung!

Dies ist eine deutschsprachige Internet-Sonderausgabe des Aufsatzes
„სიახლენი ხანმეტობიდან“ [„Neues aus der Chanmeti-Zeit“]
von Jost Gippert (2009).

Sie sollte nicht zitiert werden. Zitate sind der Originalausgabe
in *Enatmecnierebis Sak'itxebi* / Issues of Linguistics 1–2/2009, 164-184
zu entnehmen.

Attention!

This is a special German internet edition of the article
“სიახლენი ხანმეტობიდან / News from the Khanmetoba”
by Jost Gippert (2009).

It should not be quoted as such. For quotations, please refer to the original edition
in *Enatmecnierebis Sak'itxebi* / Issues of Linguistics 1–2/2009, 164-184.

Alle Rechte vorbehalten / All rights reserved:
Jost Gippert, Frankfurt 2012

*ელენება არაჩვეულებრივი მეცნიერისა და
ჩემი უახლოესი ქართველი მეგობრის
ზურაბ სარჯველაძის ხსოვნას*

იოსტ გიპარტი

სიასლენი ხანმეტობიდან

ქართული ხელნაწერების უძველესი ხანმეტური ფენის სახასიათო საბუთებში სისტემატური ლინგვისტური კვლევისათვის გამოყენებად¹ მასალად პირველად ზურაბ სარჯველაძემ აქცია. საუბარია მის მიერ 1971 წელს გამოქვეყნებულ ხანმეტ და ჰაემეტ² ზმნურ ფორმებზე. გამოქვეყნებული მასალა მოიცავდა იმ დროისათვის ცნობილ ტექსტებს, რომელთაც ძირითადად შემდეგ წყაროებთან მიეყვართ: ივანე ჯავახიშვილისა და აკაკი შანიძის მიერ 1920 წელს გამოცემული ფრაგმენტები თბილისური პალიმფსესტური ხელნაწერებიდან: A-737, A-89, A-844, H-999, H-1329 და S-3902³; ასევე იაკობის პირველსახარება ვენური პალიმფსესტის Codex Vind. georg. 2⁴-დან, ოქსფორდულ-კემბრიჯული იერემიას ფრაგმენტი⁵, გრაცის სინას ლექციონარი⁶ და რამდენიმე წარწერა⁷.

მას შემდეგ ხანმეტობის კვლევასთან დაკავშირებული საბაზისო მასალა მნიშვნელოვნად გაფართოვდა. პირველ რიგში მას დაემატა ლ. ქაჯაიას მიერ გამოცემული A-89/A-844 პალიმფსესტური ხელნაწერების ხანმეტი სახარებები.⁸ ამის გარდა 2007 წლიდან სახეზეა ზურაბ სარჯველაძის მიერ ინიცირებული⁹

¹ სარჯველაძე (1971).

² მართალია გამოცემა Molitor (1956) ქართულ-ლათინურ-ბერძნულ ინდექსს ("Index ibericus-latinus-graecus") შეიცავს, მაგრამ აქ მხოლოდ მასდარი და არა ფლექსიური ფორმები მოიპოვება.

³ ჯავახიშვილი (1922-23); შანიძე (1923 და 1927).

⁴ Birdsall (1970); შდრ. ასევე შანიძე (1977).

⁵ Blake (1932); შდრ. ასევე შანიძე (1937).

⁶ შანიძე (1944).

⁷ გამოცემაში Molitor (1956) თავმოყრილია ყველა მანამდე გამოქვეყნებული ხანმეტი და ჰაემეტი ტექსტები; სარჯველაძე (1971: 1) სწორად მიუთითებს იმ ფაქტს, რომ ეს გამოცემა ბევრ ბეჭდურ შეცდომას შეიცავს.

⁸ იხ. ქაჯაია (1984) და მასში შესული სიტყვა-ფორმათა რეგისტრი (სიმფონია, 138-84). ლ. ქაჯაიას მიერ ამოკითხული ცალკეული ფორმები, წარმოდგენილი სარჯველაძესთან (1971), მოიპოვება ლ. ქაჯაიასთან (1969).

⁹ ზურაბ სარჯველაძესთან თანამშრომლობა დაიწყო 1997 წელს ფრანკფურტის უნივერსიტეტში მისი მოღვაწეობის დროს.

თანამშრომლობის ნაყოფიერი შედეგი – ვენურ პალიმფსესტში Codex Vind. georg. 2 შემონახული ასომთავრული ტექსტების გამოცემა¹⁰, სადაც მოცემულმა სახარებათა და ძველი აღთქმის ფრაგმენტებმა, იაკობის პირველსახარების და ჰაგიოგრაფიული ხასიათის ტექსტებმა (წმინდანების ქრისტინას, კვიპრიანესა და იუსტინეს შესახებ) მნიშვნელოვნად გაამდიდრა ხანმეტური საბუთების ნუსხა. გამოკვლეული მასალის მოცულობა ნათელი ხდება მასში დაცული ხანმეტური ფორმების სტატისტიკითაც – გამოცემის ბოლოში დართული ინდექსი¹¹ აღწევს საერთო ჯამში 472 ხ-პრეფიქსიან ფორმას, რომლებიც ტექსტის ფარგლებში 798 მაგალითით დასტურდება. ამ სტატიაში აღწევს ხანმეტურ ფორმათა იმ მაგალითებს, რომლებიც არ შესულა ზურაბ სარჯველაძის შემოხსენებულ ნუსხაში და ამიტომ ახალ ხანმეტურ მასალად მოიაზრება. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ზურაბ სარჯველაძისეულ შესავალზე¹² დაყრდნობა, რომელიც თავის მხრივ ხანმეტობის ზოგადად გაზიარებულ ოთხ ფუნქციას გულისხმობს¹³:

1. ხ-პრეფიქსი, როგორც მე-2 სუბიექტური პირის ნიშანი.

ვენური პალიმფსესტის ხანმეტი ტექსტები¹⁴ შეიცავენ საერთო ჯამში 92 ხანმეტ ფორმას 120 მაგალითით¹⁵, სადაც ხ-პრეფიქსი მე-2 სუბიექტურ პირს აღნიშნავს, თუმცა ბევრ შემთხვევაში ზმნას მე-3 ობიექტური პირიც ეწყობა, და აქედან გამომდინარე, ორი ხ-პრეფიქსი იყო მოსალოდნელი. აღნიშნულ ფორმებში ხ-პრეფიქსი მხოლოდ ერთხელ დასტურდება და იგი ორივე პირს მიემართება (მაგალითად: ხეწამებოდე, იაკ. პირვ. XV,2: 86vb,1); ასეთი შემთხვევები სისტემა-

¹⁰ Gippert, Saržvelaze, Kažaiia (2007). ნაშრომი მოიცავს Birdsall-ისა (1970, 1971, 1972) და ქაჯაიას მიერ (2006) გამოქვეყნებული ტექსტის ფრაგმენტებს, რომელთა დიდი ნაწილი შესწორებას მოითხოვდა.

¹¹ Gippert, Saržvelaze, Kažaiia (2007, I-24–26).

¹² სარჯველაძე (1971: 105-122). Gippert, Saržvelaze, Kažaiia (2007)-ში შესული ინდექსი დაზუსტებულია, დაზუსტების კრიტერიუმში ქვემოთ აიხსნება.

¹³ იხ. Gippert, Saržvelaze (1998: 86).

¹⁴ ქვემოთ მითითებულია როგორც ტექსტის ნაწილები, ისე ხელნაწერის გვერდები (-მონაკვეთები) და ბჭკარები. ეს სია შეიცავს აგრეთვე თბილისური პალიმფსესტის A-737 გვერდებს (134-დან 141-მდე), რომლებიც იმავე წყაროდან არიან წარმოშობით, საიდანაც ვენურ კოდექსში შესული წმინდა ქრისტინას წამების ტექსტის ფრაგმენტი და განავრცობს მას (იხ. ქაჯაია 1974: 419); ეს გვერდები აღინიშნებიან წინდართული ნიშნით: "A".

¹⁵ არ მითვლება გვიან (არა-ხანმეტურ) ტექსტებში დადასტურებული ფორმები ხარ (საქ.მოც. 26,15: 131vb,17) ანდა ხვდოდე (I ნემტ. 17,8: 77vb,23), რომლებიც ხ-პრეფიქსს შეიცავენ.

რი თვალსაზრისით ხ-პრეფიქსის ორივე ფუნქციით¹⁶ უნდა იქნეს განხილული, მიუხედავად იმისა, რომ არსად არ გვხვდება ხ-პრეფიქსის გაორმაგება¹⁷. ამგვარი შემთხვევებისაგან განსხვავებით უნდა გამოიყოს მე-3 ობიექტური პირის შემცველი ბრძანებითის მაგალითები, სადაც ხ-პრეფიქსი ცალსახად ერთი, ობიექტური პირის გამოხატვის ფუნქციით გამოიყენება და არა ნაგულისხმევი მე-2 სუბიექტური პირის აღსანიშნავად (მაგალითად: შეხეწიე, (ქრისტ. IV,12: 30vb, 20 (8)). საყურადღებოა ბრძანებითის ერთი გამონაკლისი, რომელიც ორი მაგალითით დასტურდება და სადაც ხ-პრეფიქსი მე-2 სუბიექტურ პირს მიემართება: (ხილვებდით, (მათ. 26,38: 44ra,1 (1); 41: 44rb, 4 (4))¹⁸. ხ-პრეფიქსის მიერ მე-2 სუბიექტური პირის გამოხატვის 91 არსებული მაგალითიდან 21 ზურაბ სარჯველაძესთანაა აღწერილი (ხიტყვ, ხიტყვთ, ხიცი, ხგობებ, ხოვწყი, ხაყენებთ, ხიქმნები, ხარ, ხართ, ხომთხევედ, მიხვდოდით, დახივიწყე, დახიმდაბლე, წარხიყვანე, ხპოვე, ხქმენ, აღხიზარდე, ხიხილო, ხთქოვა, ხშვე, შეხვდეთ), თუმცა 10 მაგალითი იაკობის პირველსახარების, ესე იგი, ვენური კოდექსის ტექსტებში დასტურდება, რაც იმას ნიშნავს, რომ სინამდვილეს შეესაბამება 71 ასეთი ფორმის სიახლედ ჩათვლა. უაღრესად დიდი მეცნიერული მნიშვნელობისაა წმინდანების კვიპრიანესა და იუსტინას ლეგენდაში დაცული ფორმა ხჯადაგოე (კვპრ. იუსტ. III,1: 95va,23). ეს ფორმა უპირისპირდება მანამდე დადასტურებულ მასდარის ფორმებს ჯადაგობა-დ / ჯადაგება-დ¹⁹ და შესაბამისად, კორექტული მასდარის ფორმას *ჯადაგოება გვაპარაულებინებს, რომელიც თავის მხრივ შუასპარსულიდან ნასესხები სახელური ძირის ჯადაგო-ს „დამცველი“²⁰ საფუძველზე მომხდარი სახელწარმოების შედეგს წარმოადგენს²¹. ამასთან ეს დადასტურებული ხანმეტი ფორმა შუასპარსულის ისტორიაში მოცემული ეტიმონიის ბეგრობრივი გადახმოვანებისათვის მნიშვნელოვან ეპოქალურ ქვაკუთხედს წარმოადგენს, იმიტომ, რომ კომპოზიტის *yātak-gōb- (სიტყვასიტყვით: „დანაშაულის

¹⁶ სარჯველაძე (1971: 108) აღწერს იაკობის პირველსახარებიდან ხეწამებოდა ფორმას მე-3 პირის ირიბ ობიექტთან ფორმებში. მე-3 სუბიექტურპირიანი გავება აქ გამოირიცხება.

¹⁷ ფორმებში, როგორცაა ხოვწყი (ქრისტ. II, 11: A136v,7 (7)) -უ- არ წარმოადგენს ქცევის აღნიშვნელ ხმოვანს, რადგან აქ სიტყვის ფუძედ უწყეა დაჩნდება. შდრ. ამასთან დაკავშირებით სარჯველაძე (1971:132).

¹⁸ შდრ. ასევე სარჯველაძესთან (1971:107) მოტანილი მაგალითები – ბრძანებითის ფორმები აღნიშნულია როგორც „ბრძან“.

¹⁹ ორივე ეს ფორმა დასტურდება წმინდა ფოკას წამების შემორჩენილ ხელნაწერებში (იხ. იმნაიშვილი 1966:37,18 და შნშ.17; შდრ. აბულაძე 1973:573a s.v. ჯადაგობა, ჯადაგება).

²⁰ მაგალითებისათვის იხ. აბულაძე (1973: 573 s.v.) და ასევე Gippert(1993:341).

²¹ იხ. Gippert(1993:341).

მოლაპარაკე“)²² უფრო გვიან ფორმას უკავშირდება, ვიდრე სომხური *jatagov*, სადაც ფუძისეული *-t-* შენარჩუნებულია.²³

ქვემოთ მოტანილი ნუსხა შეიცავს ვენური პალიმფსესტის იმ ხანმეტი ფორმების სრულყოფილ სიას, სადაც ხ-პრეფიქსი მე-2 სუბიექტურ პირს აღნიშნავს ან მას მიემართება. ნუსხაში ერთმანეთისაგან განსხვავდება მოქმედებითი და ვნებითი, ისევე როგორც ქცევის სხვადასხვა ფორმები:²⁴

ა) მოქმედებითის ფორმები ქცევის აღმნიშვნელი ხმოვნის გარეშე:

განზმზადენით: განზმზადება (1) ლუკ. 3,4: 45vb,3; **განზრყოვნენ:** განზრყუნა (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 92ra,10; **გარდამოხვედ:** გარდამოჯდომა (2) ქრისტ. II,7: 70ra,11; VII,18: 23ra,18; **დახთესო-ლა:** დათესვა (1) II შჯ. 22,9: 73v,6,* **დახმალენ:** დამალვა (1) ქრისტ. III,9: 22vb,9; **მიხვდეთ:** მისლვა (1) II შჯ. 11,28: 79v,14; ***მიხვდოდით:** მისლვა (1) II შჯ. 11,25: 79v,3; **შებრაცხე:** შერაცხვა (1) კვპრ. იუსტ. III,3: 93ra,5; ***შებვდეთ:** შესლვა (2) მათ. 26,41: 44rb,6; მარკ. 10,15: 38vb,7; **შებცეთ:** შეცდომა (1) II შჯ. 11,28: 79v,12; **წარხვდეთ:** წარსლვა (1) მათ. 26,46: 44vb,6; **წარხწყმოდენი:** წარწყმედა (1) ქრისტ. V,15: 9va,3;* **წიაღ-ხოვალთ:** წიაღსლვა (1) II შჯ. 11,31: 79r,10; **ხბრძავე:** ბრძოლა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 105va,23; ***ხგონებ:** გონება (1) ქრისტ. VIII,21: 14va,14; **ხთესო:** თესვა (1) II შჯ. 22,9: 73v,10; **ხთქოჯ:** თქუმა (4) კვპრ.იუსტ. III,1: 92rb,5;* ქრისტ. II,6: 21rb,10; 7: 21vb,4; III,9: 19rb,22; ***ხთქოჯა:** თქუმა (1) II შჯ. 18,21: 56ar,13; **ხკლავ:** კლვა (1) მარკ. 10,19: 34va,19; **ხმსახოვრებ:** მსახურება (1) ქრისტ. VIII,20: 11ra,7; **ხმსახოვრებდ:** მსახურება (1) ქრისტ. VIII,20: 15ra,14;* **ხმსახოვრებდეთ:** მსახურება (1) II შჯ. 11,28: 79v,14; **ხმსახოვრებთ:** მსახურება (1) ქრისტ. III,11: 30va,17; ***ხოვწყვი:** უწყვი-ს (1) ქრისტ. III,11: A136v,7; **ხოვწყვი-ა:** უწყვი-ს (2) ქრისტ. II,6: 21ra,12;* III,11: 26ra,4; **ხოვწყვოდი:** უწყვი-ს (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 91va,5*; ***ხოპოვე:** პოვნა (1) იაკ.პირვ. XI,2: 68va,2; **ხროკვედით:** როკვა (1) ლუკ. 7,32: 43ra,2;* **ხტიროდით:** ტირილ-ი (1) ლუკ. 7,32: 43ra,5;* **ხვდოდე:** სლვა (2) ქრისტ. V,15: 16ra,13 (1);* ***ხქმენ:** ქმნა (3) იაკ.პირვ. XV,2: 69ra,10; 66va,22 (10); 4: 69rb,9; **ხყო:** ყოფა (4) II შჯ. 12,31: 74v,3; 13,1: 74v,10; 22,12: 73v,15; ქრისტ. VIII,20: 15rb,21; **ხყოთ:** ყოფა (2) II შჯ. 11,32: 79r,15; ქრისტ. VIII,20: 15vb,17; **ხყოვნა:** ყოფა (1) კვპრ.იუსტ. III,3: 93ra,3; ***ხშევე:** შობა (1) იაკ.პირვ. XI,2: 68va,6;

²² იხ. Gippert(1993:344).

²³ იხ. Gippert(1993:344).

²⁴ დადასტურებული ფორმიდან გამომდინარე, აბულადისა (1973) და ასევე სარჯველაძის (1995) ლექსიკონებში შეტანილია ფორმის შესაბამისი საწყისი და ფრჩხილებშია მოცემული დადასტურებული მაგალითების რაოდენობა. მოცემული ფორმის წინ დასმული ზემოთ აწეული + ნიშანი მიუთითებს სარჯველაძისეულ (1971) ინდექსზე; მომდევნო * ნიშანი მიუთითებს დაზიანებულ ანდა ნაწილობრივ შენარჩუნებულ სიტყვა-ფორმებზე, და მომდევნო ~ ნიშანი მიუთითებს სიტყვა-ფორმებზე, რომლებიც ქარაგმულადაა გადმოცემული.

ბცემ: ცემა (2) ქრისტ. IV,12: 26va,9; VII,18: 18vb,10; **ხცნა:** ცნობა (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 91va,8;* **ხცნი:** ცნობა (1) ქრისტ. V,15: 9ra,8; **ხწამებ:** წამება (1) მარკ. 10,19: 37rb,2; **ხხედავ-ა:** ხედვა (1) ქრისტ. VIII,21: 14rb,23;* **ხჯწვიდე:** ჯწვა (1) II შჯ. 22,10: 73v,12; **ხჯადაგოე:** ჯადაგობა* (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 95va,23.

ბ) მოქმედებითი, სათავისო ქცევა (-ი-):

აღბილო: აღება (1) II შჯ. 19,19: 60v,8; ***დახივიწყე:** დავიწყება (1) იაკ.პირვ. XV,2: 69ra,12; **დახითმინე:** დათმენა (1) ქრისტ. II,7: 64va,15; ***დახიმდაბლე:** დამდაბლება (2) იაკ.პირვ. XV,2: 69ra,11; 4: 69va,2; **მოხილებდ:** მოღება (2) იაკ.პირვ. XIII,2: 86ra,3; XV,2: 66va,16; **შეხიმოსენ:** შემოსა (1) ქრისტ. II,7: 64va,13; **შეხიმოსო:** შემოსა (2) II შჯ. 22,11: 73v,13; 17; **შეხიტყოვი:** შეტყუვილ-ი (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 95va,13; ***წარხიყვანე:** წარყვანება (1) იაკ.პირვ. XVI,1: 69va,12;* **ხილოცევიდით:** ლოცვა (1) მათ. 26,41: 44rb,5; **ხიპარავ:** პარვა (1) მარკ. 10,19: 37rb,1; **ხისმინე:** სმენა (1) ქრისტ. VII,19: 10ra,5; ***ხიტყვ:** სიტყუა (2) იაკ.პირვ. XV,4: 66vb,18; კვპრ.იუსტ. III,3: 90va,10;* ***ხიტყვთ:** სიტყუა (2) ლუკ. 7,33: 42va,11 (1); 34: 42va,16;* **ხიღებდით:** ღებება (2) [ბრძან.] მათ. 26,38: 44ra,1 (1); 41: 44rb,4; ***ხიცი:** ცნობა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98va,2; **ხიცნი:** ცნობა (1) მარკ. 10,19: 34va,18; **ხიცოდეთ:** ცნობა (2) II შჯ. 11,28: 79v,15; 13,3: 74v,17;* ***ხიხილო:** ხილვა (1) კვპრ. იუსტ. III,4: 94ra,22.*

გ) მოქმედებითი, საარვისო/საზედაო ქცევა: (-ა-):

განხადგინებ: განდგინება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 95va,15; **დახადგე:** დადგომა (1) ქრისტ. VIII,20: 11ra,1; **დახადგრი:** დადგრომა (1) ქრისტ. V,15: 9va,2;* **დახათე:** დათქმა (1) ქრისტ. VII,19: 10ra,7; **მოხავლინენ:** მოვლინება (1) ქრისტ. VIII,21: 14vb,17; **შეხამგავსე:** შემსგავსება (1) II შჯ. 19,3: 56av,15; **ხაგინებ:** გინება (1) ქრისტ. II,6: 21va,11;* **ხაგრძნენ:** გრძნება (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 96rb,15; ***ხარ:** ყოფა (10) იაკ.პირვ. XI,1: 68rb,6; კვპრ.იუსტ. I,12: 101va,21; III,1: 92ra,6; ქრისტ. IV,12: 26va,5; 26vb,5; 13: 30rb,21; V,15: 9ra,10; VIII,20: 10va,7; ***ხართ:** ყოფა (1) ქრისტ. I,4: A140r,17; **ხასწავეთ:** სწავება (1) ქრისტ. I,4: A141v,7; **ხასხოვრებ:** სხურება (1) ქრისტ. III,10: A137v,15; ***ხაყენებთ:** ყენება (1) მარკ. 10,14: 33ra,17.

დ) მოქმედებითი, სასხვისო ქცევა (-უ-):

გოვლისხმა-ხოვეცი: გულისხმის-ყოფა (1) ქრისტ. V,15: 9ra,8; **დახოვთმე:** დათმობა (1) ქრისტ. VIII,20: 10va,10; **დახოვტევენ:** დატევენა (1) ქრისტ. VIII,20: 15ra,13; **შეხოვდგეთ:** შედგომა (1) II შჯ. 18,22: 56av,4;* **შეხოვდეგ:** შედგომა (1) II შჯ. 13,5: 74r,8; **ხოვყოთ:** ყოფა (2) II შჯ. 19,19: 60v,6.

ე) უნიშნო ვნებითი:

წარხწყმდებით: წარწყმედა (1) კვპრ.იუსტ. III,3: 97vb,15.*

ვ) ინიანი ვნებითი:

***აღბიზარდე:** აღზრდა (2) იაკ.პირვ. XIII,2: 83vb,21; XV,2: 66va,14; **მოხივლინე:** მოვლინება (1) ქრისტ. II,7: 70ra,9; **მოხიქცე:** მოქცევა (1) ქრისტ. VIII,21: 11va,7;* ***ხიმოთხევედ:** მოთხვა (1) იაკ.პირვ. XV,2: 66va,20; ***ხიქმნები:** ქმნა

(1) კვპრ.იუსტ. III,3: 90rb,11; **ხიქმნენით**: ქმნა (1) I ესდრ. 2,4 (6): 82rb,6; **ხიყავ**: ყოფა (1) ქრისტ. II,8: 70vb,1; **ხიყვენით**: ყოფა (1) მარკ. 9,50: 29va,6.

ზ) ენიანი ვნებით:

ხესავ: ესავ-ს (1) ქრისტ. III,10: A137v,13; **ხეწამებოდე**: წამება (1) იაკ.პირვ. XV,2: 86vb,1.

2. ხ-პრეფიქსიანი ფორმები, რომლებიც მე-3 პირის ირიბ ობიექტს აღნიშნავს.

ირიბი ობიექტის მე-3 პირის აღმნიშვნელად ზურაბ სარჯველაძე 233 ფორმას²⁵ იმოწმებს. მათგან 59 Codex Vindobonensis პალიმფსესტებში გვხვდება. ამ 59 ფორმიდან 19 მოიპოვება იაკობის პირველსახარებაში.²⁶ საერთო ჯამში ვენურ ტექსტებში დადასტურებული 457 მაგალითი აღწერს 255 სხვადასხვა ფორმას, სადაც ხ-პრეფიქსი ირიბ ობიექტს უნდა მიემართებოდეს, მათ შორის ქცევის აღმნიშვნელი ხმოვნების (-უ-, -ა-, -ე-) შემცველი ფორმები 176 მაგალითით რიცხობრივ უმრავლესობას წარმოადგენენ. ქცევის აღმნიშვნელი (ანუ უნიშნო) ფორმები, როგორიცაა, მაგალითად, მიხცემდა, (იაკ. პირვ. IX,1: 35ra,6) ასევე მრავლად, 82 მაგალითით დასტურდება. ამ ჯგუფს განეკუთვნება ის 12 შემთხვევაც, სადაც ბგერათა ჯგუფი ხოვ არა ობიექტის ნიშანსა და თანამდევ ქცევის აღმნიშვნელ ხმოვანს წარმოადგენს, არამედ ობიექტისა და სუბიექტის 1. პირის ნიშნების კომბინაციას ხოვგონებ, მოგვიანებით: ვჰგონებ (კვპრ. იუსტ. III,5: 98ra,5).

ასევე -ე-ს შემცველ ფორმებში, როგორიცაა თავყანის-ხეც (ქრისტ. II,6: 20va,19) ანდა მიხეც, (მარკ. 10,21: 37va,2) საქმე არ უნდა გვქონდეს ქცევის ნიშანთან, არამედ ასევე აორისტის სხვა პარადიგმებშიც პოვნიერ აბლაუტის ხმოვანთან, რომელიც მხოლოდ პირველი და მე-2 პირის ფორმებში მოიპოვება (მდრ. -ეც და -ც-ა: მე-2 პირ. მიხეც და მე-3 პირ. მიხცა, ლუკ. 4,20: 46vb,6, ასევე -დეგ და -დგ-ა: შეხოვდეგ II მჯ. 13,5 (4): 74r,8 და შეხოვდგა, იაკ. პირვ. XVII,2: 12rb,6), მეტადრე მაშინ, როცა აქ საწყისი თანხმონის გარეშე კონსტრუირებული ფუძე ივარაუდება: $\sqrt{(e)C}$ ნაცვლად $\sqrt{C(e)C}$ -ისა.

ხ-პრეფიქსით აღნიშნული ობიექტური პირის კონტექსტში ცალსახა რეფერირება ყოველთვის როდია შესაძლებელი, მაგალითად: დახცსა კარი (ქრისტ. II,7: 63rb,22).²⁷ ასეთ შემთხვევებში ლოკალური იმპლიკაციური მიმართებაა სავარა-

²⁵ სარჯველაძე (1971: 108-112).

²⁶ სარჯველაძესთან (1971:110) იაკობის პირველსახარებიდან ციტირებული დახოვკვრდა-ს ნაცვლად უნდა იკითხებოდეს უზმნისწინო ფორმა ხოვკვრდა (იაკ.პირვ. XVI,2: 69vb,11). ასევე შეცდომით (108) აღწერილ ხეწამებოდა-სთან დაკავშირებით იხილე ზემოთ შწმ. 16.

²⁷ ქაჯაიასთან (2006:49) მოცემული ფორმა ხ-ს გარეშეა დადასტურებული („დაცსა“), თუმცაღა ხ-ს ამოკითხვალობა ეჭვს არ იწვევს.

ულო, რომელიც, ბგერათა დაჯგუფების ფორმიდან გამომდინარე, ხანმოკლე პერიოდის შემდეგაც უნდა შენარჩუნებულიყო. ამგვარად აიხსნება წმინდა ქრისტიანს ლეგენდის გვიანდელ რელაქციაში დადასტურებული ფორმა: დაჰჰსა.

ქვემოთ მოცემული ნუსხა სრულყოფილად აღწერს ვენის პალიმფსესტში მე-3 პირის ირიბი ობიექტის აღმნიშვნელ ხანმოკლე ფორმებს, რომლებშიც ხ-პრეფიქსი იმავდროულად მე-2 სუბიექტურ პირს არ აღნიშნავს. ამასთან, როგორც ზემოთ, აქაც, ცალსახად გაირჩევა მოქმედებითისა და ვნებითის, ასევე სხვადასხვა ქცევის ფორმები. სიცხადის შესანარჩუნებლად ცალკე აღინუსხება ერთპირობიანი (1.პ.) და მე-3 სერიის ინვერსიული ფორმები.

ა) მოქმედებითი გვარი, ქცევის ნიშნის გარეშე:

განხეთქის: განხეთქა (1) ლუკ. 8,29: 32rb,13;* **გარდახთხოვნა:** გარდათხევა (1) ქრისტ. III,9: 19ra,22;* **გარდამოხთხოვნა:** გარდამოთხევა (1) ქრისტ. III,9: 19vb,15;* **დახდებდეს:** დადება (1) II შჯ. 19,16: 60r,13; **+დახდვას:** დადება (2) მარკ. 10,13: 38va,5; II შჯ. 22,14: 73r,3;* **დახმარხონ:** დამარხვა (1) კვპრ.იუსტ. III,3: 97va,18; **დახრეკა:** დარეკა (1) იაკ.პირვ. XII,2: 83ra,4; **დახცნეს:** დაცემა (1) ქრისტ. III,11: 30va,14; **დახძინონ:** დამენა / დამინება (1) II შჯ. 19,20: 60v,11; **დახცვას:** დაცვება (1) ქრისტ. II,7: 63rb,22; **დახცნის:** დაცვნა (1) კვპრ. იუსტ. III,1: 104ra,20; **თავყანის-ხეც:** თავყანის-ცემა (2) [ბრძან.] ქრისტ. II,6: 20va,19; VIII,20: 15ra,21;* **თავყანის-ხეცით:** თავყანის-ცემა (1) [ბრძან.] ქრისტ. I,4: A140r,21; ***თავყანის-ხცა:** თავყანის-ცემა (2) კვპრ.იუსტ. I,12: 101vb,15;* III,6: 100va,21; **თავყანის-ხცემ:** თავყანის-ცემა (3) ქრისტ. II,7: 63va,15; 17; III,10: A138r, 20; ***თავყანის-ხცემდა:** თავყანის-ცემა (3) ქრისტ. I,1: 25rb,10;* II,7: 70ra,3; 8: 19va,19; ***მიხეც:** მიცემა (1) [ბრძან.] მარკ. 10,21: 37va,2; ***მიხცა:** მიცემა (4) ლუკ. 4,20: 46vb,6; ქრისტ. II,8: 64rb,17; 22ra,3; 19va,16; **მიხცემდა:** მიცემა (1) იაკ.პირვ. IX,1: 35ra,6; **მიხცნა:** მიცემა (1) მსაჯ. 2,23: 75va,18; **მიხცნეს:** მიცემა (1) მსაჯ. 3,6: 75ra,14;* **მიხწერდა:** მიწერა (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 104vb,18; ***მიხხედა:** მიხედვა (5) მარკ. 10,21: 34vb,11; 27: 28ava,12; იაკ.პირვ. XVII,2: 13vb,16;* ქრისტ. III,9: 19rb,20; IV,12: 30ra,18; **მო-ლა-ხცედ:** მოცემა (1) ქრისტ. III,10: A138r,21; **მოხგოვრიდეს:** მოგურა (2) მარკ. 10,13: 38va,3; 8; **მოხდევედეს:** მოდევენა (1) მარკ. 10,32: 28vb,10; **მოხეც:** მოცემა (1) [ბრძან.] ქრისტ. VI,16: 24ra,19; **მოხსრა:** მოსრვა (1) მსაჯ. 1,29: 78vb,23;* **მოხსრეს:** მოსრვა (1) მსაჯ. 1,25: 78va,8; **მოხსრნა:** მოსრვა (1) მსაჯ. 2,23: 75va,16; **მოხცა:** მოცემა (1) იაკ.პირვ. XIV,2: 86va,3; **მოხცენ:** მოცემა (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 101rb,15; ***მოხცეს:** მოცემა (1) ლუკ. 4,17: 40vb,13; **მოხცის:** მოცემა (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 93vb,10; **პატივ-ხეც:** პატივის-ცემა (1) [ბრძან.] მარკ. 10,19: 37rb,3;* **შეხგრძნებს:** შეგრძნება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 104ra,22; **შეხვრნა:** შევრვა (1) ქრისტ. III,9: 19vb,18; **შე-რაა-ხრისხნა:** შერისხვა (1) მარკ. 10,14: 33ra,12; ***შეხრისხნა:** შერისხვა (2) მარკ. 10,14: 33ra,11 (1); ლუკ. 8,24: 32va,11;* **შეხცოდეს:** შეცოდება (1) I ესდრ. 1,47 (49): 87Bvb,10; **შეხძინებდა:** შეძინება (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 99rb,10;

შეხვედრა: შეხუედრება (1) კვპრ.ოუსტ. I,12: 104va,16; **ხგონებდა:** გონება (1) ქრისტ. II,6: 21va,1; ***ხგონებენ:** გონება (1) კვპრ.ოუსტ. III,4: 93vb,1; **ხკითხა:** კითხვა (1) ლუკ. 8,30: 32rb,19; ***ხკითხეს:** კითხვა (1) მარკ. 10,10: 38rb,8; ***ხკითხვიდა:** კითხვა (3) კვპრ.ოუსტ. III,1: 92ra,2; ქრისტ. III,9: 19ra,14; * 22vb,7; ***ხკითხვიდეს:** კითხვა (1) მარკ. 10,2: 29vb,3; **ხმონებდეს:** მონება (1) მსაჯ. 3,8: 75rb,7; ***ხმსახოვრებდეს:** მსახურება (2) მსაჯ. 3,7: 75ra,21; * ქრისტ. VII,18: 23rb,15; **ხმსახოვრებენ:** მსახურება (1) ქრისტ. VIII,20: 15ra,23; ***ხმსახოვრეს:** მსახურება (1) მსაჯ. 3,6: 75ra,15; ***ხნებავს:** ნება (2) იაკ.პირვ. XVII,1: 12rb,2; კვპრ.ოუსტ. III,1: 95vb,14; ***ხრქოვა:** რქუმა (73) მათ. 26,40: 41va,19; 45: 41ra,16; მარკ. 10,3: 27rb,11; 5: 27rb,19; 11: 33vb,11; 14: 33ra,13; 18: 34va,12; 20: 37rb,7; 21: 34vb,14; 23: 34ra,15; 24: 37vb,9; 27: 28ava,13; 28: 28rb,3; 29: 28rb,9; ლუკ. 8,25: 32va,18; იაკ.პირვ. IX,1: 36va,17; 2: 35rb,3; * 11; 3: 35va,9; X,1: 36rb,21; XI,3: 67ra,18; 68vb,3; XIII,2: 83vb,16; * 3: 86ra,9; 13; XIV,2: 86rb,11; XV,1: 86va,13; 2: 86vb,3; 7; 69ra,7; 4: 69rb,6; * 66vb,15; XVI,1: 69va,8; * XVII,2: 13vb,19; 3: 12va,10; * 13ra,18; კვპრ.ოუსტ. I,12: 101va,14; 20; III,1: 92ra,4; 2: 96rb,14; 3: 90ra,7; 90rb,9; 97vb,22; * 97rb,19; 4: 94ra,16; 5: 105va,16; ქრისტ. I,4: A140r,14; II,6: A135r,21; 21rb,5; 7: 20ra,17; 21vb,2; 63va,13; 20; 71va,9; * 8: 64ra,19; 70vb,7; 22ra,4; III,9: 22vb,8; 19rb,21; 10: A139v,11; 11: A137r,15; 21; 26ra,2; IV,12: 30ra,20; 13: 30rb,20; V,15: 9vb,10; VI,16: 24ra,17; VII,17: 23va,12; VIII,20: 10va,6; 21: 11ra,11; 11rb,11; * 11va,3; * 11; **ხრქოვას:** რქუმა (1) II შჯ. 22,16: 73r,16; **ხრქოვეს:** რქუმა (2) ქრისტ. II,5: A134v,5; III,9: 19ra,18; **ხრქვან:** რქუმა (2) I ესდრ. 9,23: 57vb,15; ქრისტ. I,3: 25vb,4; **ხრქვს:** რქუმა (1) კვპრ.ოუსტ. III,1: 95ra,18; **ხცა:** ცემა (3) კვპრ.ოუსტ. III,5: 98rb,8; * ქრისტ. VIII, 21: 11vb,4; 9; **ხცხებდა:** ცხება (1) ლუკ. 7,38: 43vb,3; ***ხბულდა:** ბულება (1) II შჯ. 12,31: 74v,5; **ხწადთ:** წადილ-ი (1) კვპრ.ოუსტ. III,3: 97vb,18; ***ხწადოდა:** წადილ-ი (1) კვპრ.ოუსტ. I,12: 101rb,21; **წარხვდა:** წარვლომა (1) ქრისტ. VII,19: 23rb,20; **ხწყოვდნა:** წყუედა (1) კვპრ.ოუსტ. III,2: 91vb,2; **ხხადა:** ხადა (1) ლუკ. 7,39: 43vb,7; **ხხადოდა:** ხადა (1) ქრისტ. II,8: 19va,21; ***ხხოვედა:** ხუდომა (1) იაკ.პირვ. X,1: 68ra,7.

იგოვე, ოლონდ ამჯერად 1 სუბიექტური პირის ნიშნით:

დახოვფარო: დაფარვა (1) იაკ.პირვ. XVII,3: 13ra,20; ***თავყანის-ხოვცე:** თავყანის-ცემა (2) ქრისტ. II,7: 20rb,21; 71rb,11; ***თავყანის-ხოვცემდ:** თავყანის-ცემა (1) ქრისტ. VI,16: 17vb,10; **თავყანის-ხოვცემდით:** თავყანის-ცემა (1) ქრისტ. II,6: 20va,15; **მიხოვცნე:** მიცემა (1) ქრისტ. III,9: 19rb,14; ***მიხოვცხედე:** მიხედვა (1) იაკ.პირვ. XVIII,2: 13rb,21; **შეხოვძინე:** შეძენა (1) კვპრ.ოუსტ. III,2: 95rb,21; **შთახოვკედ:** შთავლომა (1) II შჯ. 22,14: 73r,8; **ხოვგონებ:** გონება (1) კვპრ.ოუსტ. III,5: 98ra,5; **ხოვმსახოვრო:** მსახურება (1) ქრისტ. II,7: 70rb,7; ***ხოვრწმენე:** რწმენა (1) ქრისტ. VI,16: 24vb,23; ***ხოვძლო:** ძლება (2) ქრისტ. II,7: 70va,6; III,11: 26ra,12.

ბ) მოქმედებითი გვარი, საარვისო/საზედაო ქცევა (-ა-):

აღხასროვლა: აღსრულება (2) იაკ.პირვ. IX,1: 35ra,3; კვპრ.ოუსტ. III,6: 103ra,9; **აღხასროვლნა:** აღსრულება (1) ლუკ. 4,13: 46ra,1; **აღხალო:** აღლება (2)

ქრისტ. III,11: A137r,14; IV,13: 30rb,18; **ახალო**: აღლება (1) ქრისტ. IV,12: 30ra,19; **გამოხართოვან**: გამორთუმა (1) II შჯ. 22,15: 73r,13; **გამოხარჩინეს**: გამორჩევა (1) I ესდრ. 9,14: 57ra,2; **განხარინა**: განრინება (1) კვპრ.ოუსტ. I,12: 102rb,3; **დახადგრიან**: დადგრომა (1) ქრისტ. V,15: 9va,4;* **დახასხმიდა**: დასხმა (1) მარკ. 10,16: 38vb,10; **მიხაგე**: მიგება (1) ქრისტ. VII,18: 18vb,4; **მიხართოვნეს**: მირთუმა (1) კვპრ.ოუსტ. III,6: 103va,6;* ***მოხართოვა**: მორთუმა (1) იაკ.პირვ. XII,1: 67rb,13; **შეხაჯერონ**: შეჯერება (1) კვპრ.ოუსტ. III,1: 92va,9;* **ხავენბდეს**: ვნება (1) ქრისტ. IV,13: 30rb,14; ***ხამცნო**: მცნება (1) ქრისტ. II,7: 71va,5; ***ხარქოვთ**: რქუმა (1) [ბრძან.] ქრისტ. II,7: 71va,10;* ***ხასოვა**: სუმევა (2) იაკ.პირვ. XVI,2: 69vb,2; 7; **ხაოვწყა**: უწყება (1) კვპრ.ოუსტ. I,12: 102vb,11; **ხაოვწყე**: უწყება (1) [ბრძან.] კვპრ.ოუსტ. III,5: 98rb,6; **ხაქოვნდა**: აქუ-ს (1) მარკ. 10,22: 34ra,12; ***ხაქოვნდეს**: აქუ-ს (1) ქრისტ. III,10: A138r,17; **ხაქოვს**: აქუ-ს (1) მარკ. 10,23: 37vb,3; ***ხაცადეთ**: ცადება (1) [ბრძან.] მარკ. 10,14: 33ra,13; **ხახს**: ახ-ს (1) კვპრ.ოუსტ. III,6: 103ra,1.

იგივე, ოლონდ ამჯერად 1 სუბიექტური პირის ნიშნით:

თავყანის-ხოვაცემინებთ: თავყანის-ცემა (1) ქრისტ. VIII,20: 15vb,17; **მიხოვანიჭეთ**: მინიჭება (1) ქრისტ. VI,16: 24vb,19; **მიხოვართოვა**: მირთუმა (1) ქრისტ. II,7: 63vb,17;* **ხოვამცნო**: მცნება (1) II შჯ. 18,18: 56ar,1; **ხოვაოვრვებდე**: ურვება (1) ქრისტ. I,1: 25va,3.*

გ) მოქმედებითი გვარი, სასხვისო ქცევა:

***ამბოვრს-ხოვყოფდა**: ამბოვრის-ყოფა (1) ლუკ. 7,38: 42ra,19; **ამბოვრ-ხოვყო**: ამბოვრის-ყოფა (2) კვპრ.ოუსტ. III,6: 100va,20; ქრისტ. II,6: 21va,6;* **აღხოვდგინა**: აღდგინება (1) მსაჯ. 3,9: 75rb,11; **აღხოვთქოვ**: აღთქუმა (1) კვპრ.ოუსტ. III,1: 95ra,19;* **აღხოვთქოვმიდა**: აღთქუმა (1) კვპრ.ოუსტ. III,1: 92va,8;* **აღმოხოვცდა**: აღმოვცდომა (3) ისო ნ. 19,17: 80ra,8; 24: 80rb,14; 32: 80vb,18;* ***გამოხოვცხადა**: გამოცხადება (1) იაკ.პირვ. XV,2: 86vb,13; **გამოხოვხოვმიდა**: გამოხუმა (1) კვპრ.ოუსტ. I,12: 99rb,9;* **განხოვტევენა**: განტევევა (2) იაკ.პირვ. XVI,3: 66rb,22; კვპრ.ოუსტ. III,1: 95ra,15;* **განხოვტევენეს**: განტევევა (1) მსაჯ. 1,25: 78va,12; **განხოვტეთ**: განტევევა (1) იაკ.პირვ. XIV,1: 86rb,6;* **განხოვტეთს**: განტევევა (1) მარკ. 10,11: 33vb,12; **განხოვლო**: განლება (1) იაკ.პირვ. XII,2: 83ra,8; **განხოვყო**: განყოფა (1) ქრისტ. III,9: 19vb,23; **დახოვდგნა**: დადგმა (1) ქრისტ. I,1: 25rb,8; **დახოვთმო**: დათმოვა (1) კვპრ.ოუსტ. III,1: 95ra,22;* **დახოვსხნა**: დასხმა (1) იაკ.პირვ. XVII,2: 12rb,2;* **დახოვტევა**: დატევევა (1) მარკ. 10,29: 28avb,12; **დახოვტევენა**: დატევევა (5) მათ. 26,44: 44va,8; მსაჯ. 2,21: 75va,5; 22: 75va,6; 23: 75va,14; 3,1: 75va,21; **დახოვტეთს**: დატევევა (1) მარკ. 10,7: 33va,12; ***მიხოვგო**: მიგება (23) მარკ. 10,3: 29vb,10; 5: 27rb,19; 20: 37rb,6; 24: 37vb,8; 29: 28rb,8; იაკ.პირვ. IX,2: 35rb,2;* XV,2: 86vb,15; კვპრ.ოუსტ. I,12: 101va,16; 22; III,1: 95va,22; 2: 96rb,17; 3: 97vb,17;* 90va,9; 5: 105va,20; ქრისტ. I,3: 31rb,17; II,6: 21rb,4; 7: 20ra,16;* 21vb,2; 71ra,11; 63va,20; VIII,21: 11va,11;* 14ra,15;* 14rb,22; **მიხოვდგე**: მიდგომა (2)

იაკ.პირვ. XI,2: 68va,3,* 11; **მიხოვტევა**: მიტევება (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 99ra,9; **მიხოვტევნა**: მიტევება (1) ქრისტ. III,9: 19vb,19,* **მიხოვძლოვანენ**: მიძლოვანება (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98rb,4; **მიხოვწოდა**: მიწოდება (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 101vb,13; **მიხოვვლინა**: მოვლინება (1) I ესდრ. 1,48 (50): 87Bvb,19; **მიხოვვლინა**: მოვლინება (1) ქრისტ. II,7: 71va,8,* **მიხოვძლოვანა**: მიძლოვანება (1) ქრისტ. II,7: 71va,4,* ***მიხოვწოდა**: მოწოდება (5) იაკ.პირვ. XIII,2: 83vb,15; ქრისტ. II,6: 135r,18; III,9: 19ra,12; 22vb,3; VIII,20: 10va,4,* ***მიხოვწოდეთ**: მოწოდება (1) [ბრძან.] იაკ.პირვ. X,1: 35vb,4; ***მიხოვკდეს**: მოკდომა (2) მარკ. 10,2: 29vb,2; ლუკ. 8,24: 39ra,3,* **შეხოვდგ**: შედგომა (1) [ბრძან.]ქრისტ. VIII,20: 10vb,10; ***შეხოვდგა**: შედგომა (2) იაკ.პირვ. XVII,2: 12rb,6; ქრისტ. VI,16: 17ra,7; **შეხოვდგეს**: შედგომა (1) ქრისტ. VI,16: 17ra,1; **შეხოვვრდა**: შევრდომა (1) ლუკ. 8,28: 32ra,11; **შეხოვვოვარდა**: შეყოვარება (1) მარკ. 10,21: 34vb,12; **შეხოვცვეს**: შეცვენება (2) ქრისტ. I,4: A135v,14; III,9: 19ra,17,* **შეხოვძლო**: შეძლება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 92vb,5; ***შეხოვძნდა**: შეძნება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 99va,12; ***წარხოვპყრა**: წარპყრობა (1) იაკ.პირვ. XVII,2: 12rb,4,* **წილ-ხოვგდეთ**: წილ-გდება (1) [ბრძან.] იაკ.პირვ. X,1: 36rb,23; **წინახოვძლოდა**: წინაძლოდა (1) მარკ. 10,32: 28vb,6; ***ხოვბრძანა**: ბრძანება (17) ლუკ. 8,29: 39vb,1,* კვპრ.იუსტ. III,3: 90ra,4; 11,* 90rb,3,* 90vb,4; 4: 93vb,3; 5: 98ra,12; 6: 103rb,6; 100vb,14,* ქრისტ. III,9: 22vb,5; 10: A137v,17; A139r,6; IV,12: 30vb,22; 13: 26vb,9; V,15: 9rb,9; VII,17: 18ra,2; VIII,21: 11rb,7,* **ხოვბრძანე**: ბრძანება (1) II შჯ. 18,20: 56ar,9,* **ხოვბრძანებს**: ბრძანება (1) ლუკ. 8,25: 39rb,7; **ხოვბრძანოს**: ბრძანება (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 96vb,14,* **ხოვგალობდეს**: გალობა (1) ქრისტ. VI,16: 17ra,10; ***ხოვთხრა**: თხრობა (3) კვპრ.იუსტ. I,12: 102rb,10; III,1: 104ra,15; ქრისტ. III,12: 30va,23; ***ხოვთხრობდეს**: თხრობა (1) ქრისტ. VIII,20: 10rb,7,* ***ხოვკვრდა**: კვრება (1) იაკ.პირვ. XVI,2: 69vb,11; **ხოვკვრდებოდა**: კვრება (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 105ra,19,* **ხოვნდა**: ნდომა (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 92va,3; **ხოვტევებდა**: ტევება (1) მსაჯ. 1,34: 78rb,19; **ხოვფლონ**: უფლება (1) კვპრ.იუსტ. III,6: 103ra,6; **ხოვქმნე**: ქმნა (1) [ბრძან.] II შჯ. 22,8: 73v,1,* **ხოვქმნა**: ქმნა (2) ქრისტ. I,1: 31va,21; 25rb,5; **ხოვლო**: ღება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 95ra,13,* ***ხოვყო**: ყოფა (3) იაკ.პირვ. IX,2: 36vb,16; ქრისტ. III,10: A139v,3; IV,12: 26rb,6; **ხოვჩოვენა**: ჩუენება (1) მსაჯ. 1,25: 78va,5; **ხოვწოდა**: წოდება (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 99rb,1,* ***ხოვწოდეს**: წოდება (2) ლუკ. 2,21: 8va,14,* მსაჯ. 1,26: 78va,17.

მესამე სერიის ფორმები:

აღხოვსროვლებიეს: აღსრულება (1) ქრისტ. II,5: A135r,17; **მიხოვხეზიეს**: მიღება (1) ქრისტ. I,3: 25vb,8; **ხოვქმნიეს**: ქმნა (1) იაკ.პირვ. XV,2: 86vb,6.

იგივე, ოღონდ ამჯერად 1 სუბიექტური პირის ნიშნით:

დახოვტევე: დატევება (1) ქრისტ. VIII,21: 14va,20; **დახოვტევეთ**: დატევება (1) მარკ. 10,28: 28rb,4; **ხოვთხარი**: თხრობა (2) კვპრ.იუსტ. III,2: 91rb,9,* 96vb,13,* **ხოვყოთ**: ყოფა (2) კვპრ.იუსტ. III,5: 105va,17.

დ) ვნებითი გვარი, საზელო ქცევა:

ზედა-ხადგების: ზედადგომა (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 96va,13.

ე) ენიანი ვნებითი:

აღხემართა: აღმართება (1) ქრისტ. V,15: 16rb,15; **აღხესროვლა:** აღსრულება (3) ლუკ. 4,21: 40rb,15; იაკ.პირვ. XIII,1: 83vb,5; კვპრ.იუსტ. III,6: 103rb,12; **აღხესროვლების:** აღსრულება (1) კვპრ.იუსტ. III,6: 100va,19; **აღხესროვლენს:** აღსრულება (1) I ესდრ. 1,53 (56): 87Bra,17; **აღხესროვლოს:** აღსრულება (1) I ესდრ. 2,1: 82vb,4;* ***გამოხეცხადა:** გამოცხადება (1) იაკ.პირვ. XIV,2: 86rb,10;* ***განხელო:** განღება (1) იაკ.პირვ. IX,2: 36vb,19; **განხეშოვრა:** განშოვრება (1) ლუკ. 4,13: 46ra,5; **გოვლს-ხეტყოდა:** გულის-სიტყუა (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 99ra,1; ***დახემარხნეს:** დამარხვა (2) ლუკ. 2,19: 8rb,13;* 51: 45ra,1; **დახემორჩილებოდეს:** დამორჩილება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 99va,8;* **დახემორჩილენს:** დამორჩილება (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98va,6;* **დახემტვიცოს:** დამტვიცება (2) II შჯ. 19,15: 60r,3; 10; **დახესროვლების:** დასრულება (1) მარკ. 9,48: 27vb,12;* **დახეშწნა:** დაშწნება (1) მსაჯ. 1,33: 78rb,8; **დახეშწნეთ:** დაშწნება (1) [ბრძან.] II შჯ. 19,1: 56av,10; **დახეცა:** დაცემა (1) ქრისტ. III,10: A139r,11; **თანა-შეხემალენს:** თანაშემღება* (1) I ესდრ. 9,14: 57ra,6; ***მიხეახლა:** მიახლება (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 93vb,5; **მიხერეს:** მირევა* (1) ქრისტ. V,15: 16vb,14; **მიხერდა:** მირძოლა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98rb,7;* **მიხეცა:** მიცემა (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 102va,11;* ***მიხეცემის:** მიცემა (1) მათ. 26,45: 44vb,4; **მო-ვინმე-ხეგებოდა:** მოგებება (1) ლუკ. 8,27: 32vb,17; **მოხელოდა:** მოლოდება (1) ქრისტ. II,5: A140v,14; **მოხეცა:** მოცემა (1) კვპრ.იუსტ. III,6: 103vb,4; **მოხეცენა:** მოცენება (1) იაკ.პირვ. X,1: 36rb,12;* **შეხემოსა:** შემოსა (1) ლუკ. 8,27: 39va,4; **შეხერთოს:** შერთვა (1) მარკ. 10,12: 33vb,20; **შეხესმა:** შესმენა (1) ქრისტ. V,15: 9vb,10; **შეხეყენით:** შეყოფა (1) [ბრძან.] II შჯ. 13,5 (4): 74r,11; **შეხეყოს:** შეყოფა (1) მარკ. 10,7: 33va,15; ***შეხეშინა:** შეშინება (5) ლუკ. 8,25: 39rb,2; იაკ.პირვ. IX,3: 35va,4;* XII,3: 83rb,14; XIV,1: 86ra,16; კვპრ.იუსტ. III,3: 93ra,10; **შეხეშინის:** შეშინება (1) ქრისტ. II,7: 70va,10;* **შეხეწია:** შეწევნა (1) ქრისტ. II,6: 21ra,8; ***შეხეწიე:** შეწევნა (1) [ბრძან.] ქრისტ. IV,12: 30vb,20;* **შეხეხების:** შეხება (1) ლუკ. 7,39: 42rb,18;* ***შეხეხო:** შეხება (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 93va,12; **წარხემატებოდა:** წარმატება (1) ლუკ. 2,52: 45ra,6; ***ხეგონა:** გონება (1) ქრისტ. II,7: 63vb,22; ***ხეგოვლებოდა:** გულება (2) კვპრ.იუსტ. III,6: 103ra,2; ქრისტ. I,1: 25ra,5; **ხედგა:** დგომა (1) ქრისტ. VI,16: 16rb,20; **ხესავს:** ესავ-ს (1) ქრისტ. I,1: 25va,6;* **ხესვენ:** ესავ-ს (1) მარკ. 10,24: 34rb,12; **ხევედრა:** ვედრება (1) კვპრ.იუსტ. III,6: 103ra,10; **ხევედრებიდ:** ვედრება (1) ქრისტ. I,1: 31vb,22; ***ხევედრებოდა:** ვედრება (3) მარკ. 10,17: 37ra,3; ლუკ. 7,36: 43rb,8; კვპრ.იუსტ. I,12: 101rb,13; **ხენება:** ნება (1) ქრისტ. II,6: 21va,5;* **ხეოვფლა:** უფლება (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 94rb,15; **ხერიდოს:** რიდება (1) II შჯ. 19,21: 60v,14; ***ხერქოვა:** რქემა (9) კვპრ.იუსტ. III,1: 95vb,21;* 5: 105va,15; 6: 100va,15; 103va,9;* ქრისტ. I,1: 25ra,1; 8; III,11: A137r,20; 26ra,1; VIII,20: 10rb,1; **ხერჩიან:** რჩოლა (1) ლუკ. 8,25: 39rb,9; ***ხეტყოდა:** სიტყუა (3) მარკ. 10,17: 37ra,4; ქრისტ. III,9: 19ra,14; 11: A136v,1; ***ხეტყოდეს:** სიტყუა (1) ლუკ. 8,24: 39ra,5;* ***ხესმა:** სმენა (12) ლუკ. 7,37: 43va,2; იაკ.პირვ. XI,2: 68va,7; XII,2: 83ra,5; 16; კვპრ.იუსტ. III,1: 104rb,15; 4: 93ra,12;

93va,6; 6: 100vb,22; ქრისტ. III,11: A138v,15; VII,17: 18va,3; 19: 23rb,22; VIII,20: 10rb,10; ***ხესმეს**: სმენა (2) II შჯ. 19,20: 60v,10; ქრისტ. III,12: 30va,19; **ხესოვა**: სუმბა (1) ქრისტ. I,1: 31va,17; ***ხესხნეს**: სხმა (2) I ესდრ. 9,18: 57rb,16; * კვპრ.იუსტ. III,6: 100vb,19; **ხეტრფიალა**: ტრფიალება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 95vb,22; **ხექმნა**: ქმნა (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 101ra,22; * **ხექმნენ**: ქმნა (1) ქრისტ. VIII,20: 10vb,6; ***ხექმნნეს**: ქმნა (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 99ra,7; ***ხეშინოდა**: შინება (1) მარკ. 10,32: 28arb,11; **ხეშინოდის**: შინება (2) II შჯ. 19,20: 60v,11; ქრისტ. II,7: 21vb,11; **ხემევე**: შობა (1) ქრისტ. II,7: 70ra,12; * **ხეწოდა**: წოდება (1) ლუკ. 2,21: 8va,17; * **ხეწოდოს**: წოდება (1) იაკ.პირვ. XI,3: 68vb,2; * **ჯელ-ხეწიფების**: ჯელ-წიფება (2) მარკ. 10,26: 28ra,10; ქრისტ. VIII,20: 15ra,18; * **ჯოვარს-ხეცოვა**: ჯუარს-ცუმა (1) ქრისტ. II,6: 21ra,7.

იგივე, ოღონდ ამჯერად 1 სუბიექტური პირის ნიშნით:

ხოვევედრებოდე: ვედრება (1) ქრისტ. VI,16: 24va,15; **ხოვესავ**: ესავ-ს (3) ქრისტ. VII,17: 18rb,3; 23vb,15; * VIII,21: 14vb,22; **ხოვესევედ**: ესავ-ს (1) ქრისტ. II,7: 64vb,13; * **ხოვემონე**: მონება (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 101va,17.

ვ) ვნებითი გვარი, სასხვისი ქცევა:

განხოკვრდებოდა: განკვრევა (1) მარკ. 10,26: 28ra,5; ***დახოკვრდა**: დაკვრევა (1) ლუკ. 8,25: 39rb,3; **დახოკვრდებოდა**: დაკვრევა (2) მარკ. 10,24: 37vb,4; 32: 28vb,8.

3. ხ-პრეფიქსიანი ფორმები პირდაპირი ობიექტის მე-3 პირის აღნიშვნის ფუნქციით.

საზოგადოდ ცნობილია, რომ პირდაპირი ობიექტის მე-3 პირის ხ-პრეფიქსით გამოხატვა აწმყოში **ჰყოფს**²⁸ ტიპის ზმნებით შემოიფარგლება. ამ ტიპის ზმნებთან ხანმეტი პერიოდის შემდეგაც, კონკრეტული ბგერათა დაჯგუფებიდან გამომდინარე, გვხვდება შესაბამისი პრეფიქსი (ჰ-ყოფს, შე-ს-წირავს vs. აორ. ყო, შე-წირა)²⁹ პირის აღნიშვნა სავარაუდოდ შეესაბამება პირდაპირი ობიექტის მიცემითის გამოყენებას პირველ სერიის ფორმებში, თუმცა ყოველთვის როდია შესაძლებელი პირდაპირი და ირიბი ობიექტების ფორმალური განსხვავება, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როდესაც აორისტის ფორმები ხანმეტურ ტექსტებში არ მოგვეპოვება. ზურაბ სარჯველაძის ნუსხაში მოცემული 59 ასეთი ზმნური ფორმიდან³⁰ 13 Codex Vindobonensis-შია დაცული. აქედან 6 იაკობის პირველსახარებიდანაა. ვენური პალიმფსესტი საერთო ჯამში 45 ამგვარ ფორმას შეიცავს, რომლებიც 59 მაგალითით დასტურდება. სავარაუდოდ, აქ მოტანილი ყველა შემთხვევა ხ-პრეფიქსით პირდაპირ ობიექტს უნდა აღნიშნავდეს. ყველა ფორმა განიხილება, როგორც მოქმედებითი. მე-2 სუბიექტური პირის აღსანიშნი ხ-იანი ფორმები ზემოთ 1-შია აღნუსხული.

²⁸ იხ. Gippert, Sarճvelaze)11020. №

²⁹ შდრ. ნუსხა შანიძესთან (1981: 181-195).

³⁰ სარჯველაძე (1971: 114-115).

ა) ქცევის ნიშნის გარეშე:

განზრახვიდა: განზრახვა (1) ქრისტ. VIII,20: 15vb,12; **გამოხციდიდეს:** გამოცდა (1) მარკ. 10,2: 29vb,8; **დახწერდა:** დაწერა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98vb,8; ***მიმოდახხედიდა:** მიმოდახედვა (1) იაკ.პირვ. XI,1: 68rb,7;* **ხგოვემდეს:** გუემა (1) ქრისტ. IV,13: 26vb,12; **ხყოფდა:** ყოფა (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 104vb,15; **ხყოვარობს:** ყუარობა (1) ქრისტ. I,1: 25va,5;* **ხცველ:** ცვა (1) ლუკ. 8,29: 32rb,12;* **ხცვიდა:** ცვა (1) იაკ.პირვ. XIV,2: 86va,5; ***ხხედავენ:** ხედვა (1) ქრისტ. I,2: 31ra,18; **ხხედიდა:** ხედვა (2) ქრისტ. II,5: A134v,1; IV,12: 26rb,12;* ***ხხედიდეს:** ხედვა (1) ლუკ. 4,20: 46vb,11.

იგივე, ოღონდ ამჯერად 1 სუბიექტური პირის ნიშნით:

ხოვხედავ: ხედვა (2) იაკ.პირვ. XVII,2: 13vb,21;* 12va,3.*

ბ) სათავისო ქცევა (-ი-):

განზიზრახავნ: განზრახვა (1) ქრისტ. I,2: 31ra,20;* ***განზიზრახვიდა:** განზრახვა (1) იაკ.პირვ. XI,2: 68va,8;* **განზისოვენება:** განსუენება (1) ქრისტ. II,5: A140v,23; **მიხითრეველს:** მითრევა (1) ქრისტ. IV,12: 30vb,16;* **მიმოდახიხედიდა:** მიმოდახედვა (1) ქრისტ. III,9: 22va,9;* **მოხიყვანნეს:** მოყვანება (1) I ესდრ. 9,17: 57rb,7;* **სოვლთ-ხითქოვამნ:** სულთ-თქუმა (1) ქრისტ. I,2: 31ra,22;* **შეხიტყობდა:** შეტყობა (1) მარკ. 10,16: 38vb,9; **შეხიტყოვის:** შეტყუვილ-ი (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 96va,21; **ხითხოველს:** თხოვა (1) ქრისტ. I,1: 31vb,20;* ***ხილოცვიდა:** ლოცვა (9) მათ. 26,39: 44ra,6; 42: 41vb,12; 44: 44va,10; იაკ.პირვ. IX,1: 35ra,2; ქრისტ. II,8: 64ra,13;* V,15: 9ra,2; 9va,1; VII,18: 23ra,12;* 19: 23rb,23; **ხიტყებს:** ტყება (1) იაკ.პირვ. XVII,2: 12va,5; ***ხიტყოდა:** სიტყუა (22) მათ. 26,39: 44ra,6; 44: 41ra,13; ლუკ. 7,39: 43vb,10;* 8,28: 32ra,14; II შჯ. 13,6 (5): 74r,15;* 18,21: 56ar,15;* 22: 56av,2; 3; იაკ.პირვ. XIII,1: 83va,11; 3: 86ra,6; XV,2: 69rb,1; კვპრ.იუსტ. III,2: 96ra,19; 4: 94va,21; ქრისტ. II,5: A141r,3; 6: 20vb,22;* 21va,2; 7: 70ra,4; 8: 64ra,14; 19va,21; III,12: 26rb,1;* V,15: 9vb,4; VII,18: 23rb,12; **ხიტყოდა-და:** სიტყუა (1) მათ. 26,47: 44vb,10; ***ხიტყოდეს:** სიტყუა (3) მარკ. 10,26: 28ra,8; ლუკ. 8,25: 39rb,4; ქრისტ. IV,12: 30vb,19; **ხიტყოლის:** სიტყუა (4) II შჯ. 18,19: 56ar,3; 20: 56ar,8; 10; 22: 56ar,16; ***ხიტყვს:** სიტყუა (3) ლუკ. 3,4: 41ra,19; I ესდრ. 2,2 (3): 82vb,18; ქრისტ. II,7: 71va,2;* **ხიხარებს:** ხარება (1) იაკ.პირვ. XVII,2: 12va,6; **ხიხარეკება:** ხარეკება (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 91vb,10; **ხიხედავენ:** ხედვა (1) ქრისტ. I,2: 31ra,16.

იგივე, ოღონდ ამჯერად პირველი სუბიექტური პირის ნიშნით:

თავს-ხვლებდი: თავს-დება (1) ქრისტ. VIII,21: 11va,4; **ხვლოცვიდე:** ლოცვა (1) იაკ.პირვ. XIII,1: 83va,16.

გ) საარვისო ქცევა (-ა-):

განხანათლებდა: განათლება (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 99rb,5;* **განხაშოვრებნ:** განშოვრება (1) მარკ. 10,9: 38rb,4; **მიხავლინება:** მივლინება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 92va,6;* **მოხაქცევა:** მოქცევა (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 104vb,22;* **მოხაქცევენ:** მოქცევა (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 96va,23; **შეხაშფოთებს:** შემფოთება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 99vb,2; **ხაბირებს:** ბირება (1) კვპრ.იუსტ. III,1: 99vb,5; **ხაგრძნობდა:** გრძნობა (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 93va,5;* ***ხადიდებდა:** დიდება (3) იაკ.პირვ. XIV,2: 86va,1;* XVI,3: 12ra,4; ქრისტ. III,9: 22va,4;* ***ხადიდებდეს:** დიდება (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 94rb,23;

***ხაიძოვლებს:** ძულემა (1) იაკ.პირვ. XVII,2: 13vb,15; ***ხაკოვრობედა:** კურთხევა (2) მარკ. 10,16: 33rb,13; კვპრ.იუსტ. III,2: 91vb,1; ***ხასწავებდა:** სწავება (2) მარკ. 10,1: 27ra,18; ლუკ. 4,15: 40va,19; **ხაქცევდა:** ქცევა (1) ქრისტ. VIII,21: 11vb,10; ***ხაყენებდეს:** ყენება (1) მარკ. 10,13: 38va,7; **ხაშწნებდინ:** შწნება (1) I ესდრ. 2,3 (5): 82ra,19.

4. ხ-პრეფიქსი აბსოლუტურ ვნებითებში.

ხანმეტი პერიოდის ზმნური ფორმების აგებისას ხ-პრეფიქსის მე-4 ფუნქციად ზოგადად მიიჩნევა ინიანი ვნებითების წარმოქმნა. ამ ფორმებში ხ-პრეფიქსი პირის სამივე ფორმაში გვევლინება და აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია მისი რომელიმე კონკრეტულ გრამატიკულ პირზე მიკუთვნება.³¹ ზურაბ სარჯველაძის მიერ დადასტურებული 53 ასეთი ფორმიდან³² 19 მიეკუთვნება Codex Vindobonensis-ს და 10 მათგანი დასტურდება იაკობის პირველსახარებაში. ვენური პალიმფსესტი საერთო ჯამში 65 ასეთ ფორმას 179 მაგალითით ადასტურებს. ამასთან, წმინდა ქრისტინას ლეგენდაში გვხვდება აქამდე უცნობი ზმნის ფორმა ხისხორდეს (ქრისტ. III,10: A137v,22), რომელიც სემანტიკურად „ცვლილების“ შინაარსს უნდა უკავშირდებოდეს, ისევე, როგორც ლეგენდის გვიანდელი ქართული რედაქციის ეკვივალენტი „იცვალებოდეს“ და ლათინურ ვერსიაში არსებული შესაბამისობა: *mutati sunt, mutatis da mutavit*³³. მოცემული ზმნური ძირი (სხორ) სავარაუდოდ ვენური პალიმფსესტის ხანმეტი პერიოდის შემდეგი ფრაგმენტების დადასტურებული ზმნიზედის ფორმას მსხორით უნდა შეესაბამებოდეს, სადაც ტექსტის შესაბამის ადგილზე (I ნემტ. 26,16-18: 6ra 5; 12)³⁴ „ცვლადად, მწყობრში“ – ცნებები შეიძლება მოვიაზროთ.

ამის გარდა, ვენურ კოდექსში გვხვდება ხანიანი ვნებითის ორი ფორმა ინის გარეშე: **დახშრტების** (დაშრტომა: მარკ. 9,48: 27vb,14) და **დახცხრების** (დაცხრომა: კვპრ.იუსტ. III,1: 99vb,11). ბოლო ფორმასთან და ლუკას სახარების გვიანდელი რედაქციებიდან მის შესაბამისობებთან „დახცხრეს“, „დახცხრა“ და „დაჰსცხრა“ სავარაუდოდ უნდა განიხილებოდეს ნაწილობრივ ამოკითხვადი ფორმა: **დახცხრეს**, (ლუკ. 8,24: 32va,15). გამომდინარე იქიდან, რომ ხანიანი უხმოვნო (-ი-) ვნებითი სხვაგან უცნობია და დაუდასტურებელი ჩანს, ამ შემთხვევის ასსნა იმ შიდა ლოკალური მიმართებით უნდა მოხდეს, სადაც ხ-პრეფიქსი ირიბ ობიექტს მიემართება.

ინიანი ვნებითების რიგში შემდეგი ფორმები აღინუსხება:

აღხივსებოდა: აღვსება (2) ლუკ. 8,23: 39ra,1; * იაკ.პირვ. XII,3: 83rb,13; ***აღხივსო:** აღვსება (5) კვპრ.იუსტ. III,1: 104rb,16; 2: 91va,10; * 3: 97ra,17; * 4: 93rb,5; *

³¹ იხ. Gippert, Sarčvelaze (1998: 86).

³² სარჯველაძე (1971:118-119). გაორმაგებული მოხიქცეს ნაცვლად უნდა იკითხებოდეს მიხიქცეს.

³³ იხ. Gippert, Sarčvelaze, Kažaiia (2007:6-58).

³⁴ იხ. Gippert, Sarčvelaze, Kažaiia (2007:8-24 და 8-42 Fn. 42).

ქრისტ. IV,13: 26vb,7; **აღმოხივსოს**: აღმოვსება (1) ლუკ. 3,5: 45vb,9; **აღბიცივვა**:
 აღტყუება (1) იაკ.პირვ. X,1: 67va,17; **გამოხიხადოდეს**: გამოხიხადა (1) ქრისტ. II,7:
 21vb,10; **განხიდევნა**: განდევნა (1) კვპრ.იუსტ. III,4: 93rb,12; * **განხიპო**: განპება (1)
 კვპრ.იუსტ. III,4: 94rb,19; **გარდამოხიყარა**: გარდამოყრა (1) კვპრ.იუსტ. III,4:
 94rb,21; ***დახიმარილოს**: დამარილება (2) მარკ. 9,49: 27vb,17; 50: 29va,2;
 ***დახიყერა**: დაწერა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98va,3; **მიხიქვა**: მიქცევა (3) ლუკ. 4,14:
 46ra,9; ქრისტ. III,9: 22va,1; VII,18: 23rb,13; ***მიხიქეს**: მიქცევა (2) ლუკ. 2,20: 8rb,18;
 ისო ნ. 19,27: 80va,4; **მიხიწია**: მიწევნა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98va,5; **მიხიწინენ**:
 მიწევნა (1) ისო ნ. 19,22: 80ra,23; ***მიხიწინეს**: მიწევნა (2) იაკ.პირვ. XVII,2: 12rb,7; *
 3: 12va,8; **მიხიწიოს**: მიწევნა (1) ისო ნ. 19,27: 80va,7; ***მოხიქვა**: მოქცევა (2)
 იაკ.პირვ. XVII,2: 12rb,10; ქრისტ. II,8: 64rb,19; ***მოხიწია**: მოწევნა (4) მათ. 26,46:
 44vb,8; იაკ.პირვ. XIV,1: 86rb,7; * ქრისტ. III,11: A136v,11; VIII,20: 15ra,12;
 ***მოხიწიოს**: მოწევნა (2) იაკ.პირვ. IX,2: 35va,2; * ქრისტ. VII,17: 18rb,7; * **მო-ხოლო-**
ხიწია: მოწევნა (1) ქრისტ. II,5: A141r,4; * **ხიგინებოდა**: გინება (1) ქრისტ. III,10:
 A139r,4; **ხიდევენბინ**: დევნა (1) ლუკ. 8,29: 32rb,15; * **ხიდიდების**: დიდება (1)
 კვპრ.იუსტ. III,2: 91va,7; * **ხიდიდებოდა**: დიდება (1) ლუკ. 4,15: 46rb,2; **ხიდიდოს**:
 დიდება (2) ქრისტ. II,7: 21vb,9; 8: 70vb,4; **ხიკლას**: კლვა (1) II შჯ. 22,8: 73v,4; *
 ***ხიკოვრთხა**: კურთხევა (1) იაკ.პირვ. XV,4: 69va,5; * **ხიპოვა**: პოვნა (1) იაკ.პირვ.
 XVI,2: 66rb,13; **ხიპოვენეს**: პოვნა (1) ქრისტ. III,10: A138r,16; **ხიპოვენეს**: პოვნა (1) I
 ესდრ. 9,18: 57rb,14; * **ხისხა-ღა**: სხმა (1) I ესდრ. 9,16: 57ra,18; * **ხისხორდეს**:
 სხორება* (1) ქრისტ. III,10: A137v,22; **ხიტანჯონ**: ტანჯვა (1) კვპრ.იუსტ. III,5:
 98vb,5; **ხიოვრვოდა**: ურვა (1) ქრისტ. III,10: A139r,1; **ხიოვრვოდეს**: ურვა (1) ლუკ.
 8,23: 39ra,2; * **ხიქმნა**: ქმნა (7) I ესდრ. 9,17: 57rb,4; * იაკ.პირვ. XII,2: 67rb,23;
 კვპრ.იუსტ. I,12: 101vb,22; III,3: 97rb,17; 4: 93rb,10; * 94vb,14; * 6: 103vb,6; **ხიქმნე**:
 ქმნა (1) II შჯ. 18,20: 56ar,7; **ხიქმნეს**: ქმნა (1) I ესდრ. 1,47 (49): 87Bvb,12; **ხიქმს**:
 ქმნა (1) ქრისტ. VII,17: 23vb,21; * **ხიყავნ**: ყოფა (2) მათ. 26,42: 44va,1; * I ესდრ. 2,3 (5):
 82ra,12; ***ხიყვენეს**: ყოფა (2) მარკ. 10,32: 28vb,3; მსაჯ. 1,33: 78rb,14; ***ხიყო**: ყოფა (47)
 მარკ. 10,1: 27ra,18; 10: 38rb,7; ლუკ. 3,2: 41avb,19; 4,16: 46rb,7; 9; 17: 46va,3; 7,37:
 42vb,17; 43va,1; 39: 42rb,13; 8,24: 32va,15; * ისო ნ. 19,29: 80vb,4; მსაჯ. 1,28: 78vb,18;
 30: 78ra,7; 9; 31: 78ra,14; * 33: 78rb,10; 3,3: 75vb,15; * 4: 75vb,19; 10: 75rb,20; იაკ.პირვ.
 X,1: 36ra,20; * 36rb,16; XI,1: 68rb,1; 11; * XII,1: 67rb,18; კვპრ.იუსტ. I,12: 102vb,7;
 101rb,17; III,6: 100va,14; 16; 103rb,2; 9; ქრისტ. I,1: 100rb,22; 25ra,3; 6; 10: 31va,13; 15;
 19; 31vb,17; II,5: A140v,16; 7: 20ra,15; * 8: 22ra,1; IV,12: 26rb,5; * V,15: 9rb,6; 9vb,8;
 VI,16: 16rb,23; VIII,20: 10va,2; 15rb,18; ***ხიყოს**: ყოფა (7) მარკ. 9,50: 29va,1; ლუკ. 3,5:
 41ar,14; II შჯ. 11,29: 79v,16; ისო ნ. 19,22: 80rb,4; * I ესდრ. 2,3 (5): 82ra,11; იაკ.პირვ.
 XVII,1: 12ra,10; ქრისტ. II,7: 71vb,9; **ხიყოვენ**: ყოფა (3) მარკ. 10,8: 33va,17; 31:
 28ara,16; კვპრ.იუსტ. I,12: 102vb,10; ***ხიყოვენეს**: ყოფა (6) მათ. 26,43: 44va,5; ლუკ.
 8,27: 39va,1; ისო ნ. 19,18: 80ra,12; * 33: 80vb,19; * კვპრ.იუსტ. III,1: 104rb,22; 4:
 94va,15; **ხიყოფოდა**: ყოფა (1) ლუკ. 8,27: 39va,7; ***ხიშოვეს**: შობა (1) იაკ.პირვ. XI,3:
 68vb,1; **ხიციმდა**: ცემა (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98va,11; * **ხიწოდების**: წოდება (1)
 კვპრ.იუსტ. III,6: 100ra,16; **ხიხიქმნებთან** [sic!]: ქმნა (1) კვპრ.იუსტ. III,6: 100ra,22;
ხიხოვეტებოდა: ხუეტა (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 91vb,8.

იგივე, პირველი სუბიექტური პირის ნიშნით:

***აღბოვიწერო:** აღწერა (1) იაკ.პირვ. XVII,1: 13va,13; **მიხვლტოდე:** მილტოლვა (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 91rb,6; ***ღირს-ხვქმენ:** ღირს-ქმნა* (2) კვპრ.იუსტ. III,2: 96vb,18; ქრისტ. IV,13: 30rb,23; **ხოვვილტოდით:** ვლტოლვა (1) ქრისტ. I,4: A141v,10; ***ზვპოვო:** პოვნა (1) იაკ.პირვ. XIV,1: 86rb,1; ***ხვწრაფი:** სწრაფა (1) კვპრ.იუსტ. III,2: 96rb,23; ***ხვქმნე:** ქმნა (2) იაკ.პირვ. IX,2: 35rb,9; კვპრ.იუსტ. I,12: 102rb,7; **ხვყავ:** ყოფა (2) კვპრ.იუსტ. III,1: 92rb,6; 10; **ხვყავ:** ყოფა (1) ქრისტ. V,15: 9rb,2 (2).

5. ზმნურ ფორმათა გარდა ხანმეტობა გვხვდება ხოვფრო(ღს-) ტიპის შედარებითი ხარისხის ფორმებშიც, რომლის საწყისი კომპონენტი ხოვ- სავარაუდოდ მე-3 ირიბობიექტური პირის ნიშნისა და სასხვისო ქცევის აღმნიშვნელი ხმოვნის იგივე შერწყმას უნდა წარმოადგენდეს, რაც ხოვბრძანა (იხ. 2.ბ)³⁵ ტიპის ზმნურ ფორმებშია მოცემული. ვენურ კოდექსში ამგვარი ფორმებიც მრავალრიცხოვნადაა წარმოდგენილი (13 ფორმა 16 მაგალითით), მაშინ როცა ისეთი ფორმები, როგორებიცაა: ხოვნათლღს, ხოვპირადღს და ხოვტკბილღს პირველად დასტურდება:

ხოვადვილღს: უადვილღს- (1) მარკ. 10,25: 34rb,15; **ხოვდიდღსითა:** უდიდღს- (1) კვპრ.იუსტ. III,3: 90ra,9; **ხოვკეთესად:** უკეთეს- (1) კვპრ.იუსტ. III,5: 98vb,4; **ხოვმეტესად:** უმეტეს- (1) მარკ. 10,26: 28ra,5; **ხოვმეტესი:** უმეტეს- (1) კვპრ.იუსტ. I,12: 102vb,6; **ხოვმრწემღსისამან:** უმრწემღს- (1) მსაჯ. 3,9: 75rb,17; **ხოვმჯობღს:** უმჯობღს- (3) მარკ. 9,45: 29ra,10; 47: 29rb,3; კვპრ.იუსტ. III,1: 95va,17; **ხოვნათლღსითა:** უნათლღს- (1) ქრისტ. VII,18: 23ra,20; ***ხოვპირადღს:** უპირადღს (1) კვპრ.იუსტ. III,6: 103rb,6; ***ხოვტკბილღს:** უტკბილღს- (1) ქრისტ. II,8: 22ra,1; **ხოვფროს:** უფროს (2) I ედრ. 1,47 (49): 87Bvb,13; ქრისტ. II,8: 22ra,2; **ხოვფროსნი:** უფროს- (1) ქრისტ. VIII,21: 14vb,19; **ხოვფროს-ღა:** უფროს- (1) კვპრ.იუსტ. III,3: 90ra,5.

6. ჯერ კიდევ 1922 წელს აღნიშნავდა აკაკი შანიძე, რომ ტოპონიმში ხერთვისი ზმნური ხანმეტი ფორმის ანარეკლი უნდა ყოფილიყო შემორჩენილი, რამეთუ ეს ფორმა სავარაუდოდ მიმართებითი ვნებითის დაუდასტურებელი ფორმიდან ხერთვის (> ერთვის) „იგი (მდინარე) უერთდება სხვას (მდინარეს)“ არის ნაწარმოები. აქედან უნდა მომხდარიყო ძველ ქართულში აპელატივის ხერთვისი წარმოქმნა,³⁶ რომელიც ნიშნავს კუნძულს, ჭალაკს ანდა ნახევარ-კუნძულს. საქმე ეხება სიტყვაწარმოების შემდეგ პროცესს: ფინიტური ზმნის ფორმა პირის რეფერენტთან ერთად სახელური ბრუნვის ნიშნის უბრალო დართვის გზით ყალიბდება სახელად. თუკი ასეთი ანალიზი სწორია, მაშინ სიტყვაწარმოების ეს

³⁵ იხ. შანიძე (1981:402-409); Gippert, Sarčvelaže (1998: 7) და დაწვრილებით Gippert (2000: 37-45).

³⁶ შანიძე (1922-23:262-275).

ტიპი გერპარდ დეეტერსის მიერ ქართველური ენებისათვის გამოვლენილი წესების მიხედვით უჩვეულო არ არის³⁷. კენურ პალიმფსესტში დასტურდება სავარაუდოდ მსგავსი სიტყვაწარმოების ერთი მაგალითი. საუბარია მეორე სჯულის ფრაგმენტში დადასტურებულ სიტყვაზე ხიქცევისი (II მჯ. 22,12:73v,15), რომელსაც მოსეს ხუთწიგნულის გვიან რედაქციაში იქცევისი შეესაბამება.³⁸ თუ ეს სახელი ინიან ვნების ხიქცევის-ს ირეკლავს, მაშინ *ხიქცევისი ფორმის ჩამოყალიბება ხანმეტი პერიოდის ყველა წესის დაცვით უნდა მომხდარიყო. ხაზი უნდა გაესვას იმ ფაქტს, რომ პალიმფსესტის შესაბამისი ფურცელი ისეა გადაჭრილი, რომ სახელის ორი საწყისი ასო შენარჩუნებული არ არის, რაც აქ მოტანილი რესტიტუციის საფუძველს ასუსტებს.

7. დასკვნა.

კენური კოდექსის გამოცემაში შესული ხანმეტი ფორმების დიდი რიცხვის მიუხედავად შორსა ვართ ხანმეტობის ფენომენის სრულყოფილი სურათისაგან. პალიმფსესტების ქვეშ დაფარული უამრავი ხანმეტური ტექსტის ფრაგმენტი მომავალშიაც ელოდება თავის აღმოჩენს. თანამედროვე ტექნოლოგიის იმგვარი გამოყენება, რომელიც Codex Vindobonensis-ისა და წმინდა ეკატერინეს მონასტრის კავკასიის ალბანური პალიმფსესტების³⁹ გამოკვლევის დროს განსაკუთრებით ეფექტური გამოდგა, გადამწყვეტ როლს ითამაშებს მომავალშიც.⁴⁰ ამ შეხედულების ილუსტრაცია ადვილად ხერხდება ორმაგგვერდიანი ხანმეტი პალიმფსესტის S-3902 მაგალითზე (3-6 გვერდები), რომელიც 2007 წელს თბილისის ხელნაწერთა ინსტიტუტში მულტისპექტრალური სისტემის MuSIS⁴¹ დახმარებით გაიმიფრა.⁴² ქვემოთ ცხრილებში მოცემულია ამ ხელნაწერის ახლებური წაკითხვა (ტრანსლიტერაცია და ტრანსკრიფცია) და მისი შეპირისპირება აკაკი შანიძისეულ წაკითხვასთან⁴³ და ტექსტის ძველ-ბერძნულ ვერსიასთან.⁴⁴

ჩვენი ვაღია, კვლევის პირობების სირთულისდა მიუხედავად, კვლავაც გავაგრძელოთ ხანმეტი ძეგლების შემდგომი კვლევა ზურაბ სარჯველაძის ღვაწლის საპატივისცემოდ და მის მიერ დაწყებული შრომის დაფასებისათვის.

³⁷ Deeters (1930: 240-241).

³⁸ იხ. Gippert, Saržvelaze, Kažaia (2007: 2-18).

³⁹ იხ. Gippert, Schulze, Aleksizze, Mahe (2008).

⁴⁰ ამ საკითხთან დაკავშირებული საერთაშორისო პროექტი, რომლის დაწყებაც 2009 წლის ზაფხულშია გათვალისწინებული, დასაფინანსებლად არის წარდგენილი Volkswa-genstiftung-ის ფონდში.

⁴¹ შდრ. ამასთან Gippert (2007: 168-179) და Gippert, Saržvelaze, Kažaia (2007: xxxii-xxxiv).

⁴² მონაწილეობდნენ ი. გიპერტი, ლ. ქაჯაია, დ. თვალთვაძე და ს. სარჯველაძე.

⁴³ შანიძე (1927: 136).

⁴⁴ საქმე ეხება იოანე ოქროპირის ქდაგებას In illud: Exeunt Pharisei („ფარისეველთა შურისათვის“) (ბერძნული ტექსტი Migne-სთან, Patrologia Graeca, ტ. 61, გვ. 705).

S-3902, გვ. 3ra-6va

ბრაილი	ტრანსლიტერაცია	შანიძე 1927	ბერძნული ტექსტი
1 სნთ-ბცღ.წისწაჟიკი	სიმბდღოსა [გვრე]	სიმბდღოსა და (?)	μετρεῖ ἡτοιμασται
2 თ-ისწი-ბცღ.წისწა	(თ)(ი)(სა)[გვ] [ტ](ბ)[ლო](ს)აჰ [.]	აჰ	τελευτεῖα,
3 სნთ-ბწი-ბწისწი-ბი	სისმინე(თ) , (რ<ომე>ღსა) [ც](რთი)	სს	ἐνα
4 ოცნა-ბწი-ბწისწი-ბი	პოვრ(ი) წ<ედ>ა (ბეს) [' რ<ომე>ღი]-		ἀρτον ἔχουσα ἐπ' αὐτῆς·
5 ჟი-ბწი-ბწისწი-ბი	-(ი)[ბი] [არ](ა ვჰვილოვია)[ფ]		οὐχ ὄν ὁ μῦθος
6 ბცღ.წი-ბწი-ბი	(დ)[ახივ](ჰა :) არცა	არცა	ἐλέπτυνε, καὶ
7 ჟი-ბწი-ბწისწი-ბი	[ველ](ი)თა (შე)[ჰმე](ს) [.] (და)	ვ ა ს	χεῖρες ἐμάλαξαν
8 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	არცა ცვეხლ(ით)[გან ვა]-	არცა ცვეხლი	καὶ πῶρ
9 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ბი[ც]ვა [:] <რამე>ღ [რ<ომე>ღი]-	ბი ვა ად	ἐτελεωσεν, ἀλλ'
10 ჟი-ბწი-ბწისწი-ბი	-იგ(ი) თენიერ(თ)[ცხლ](ისა)	იგ	ὅν
11 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ქლწოვლ(ი)ს[გან ხიშ]-	ქლწოვლსა	παρθένος
12 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ვა ' და აღორბნდა	ვა და აღორბნდა	ἀρουρα ἀνευ ἀρότρου καὶ σπέρματος ἦνθησε,
13 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	და (ჯ<რე>ა)რითა წ<ი>ვე>ნ (გვეწნა)	და ჯ' რითა	καὶ σταυρὸς ὠρμάσσε,
14 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	და მამამან (ს)რო-	და მამამან სრო	καὶ Πατὴρ ἐτελεώσσε,
15 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ვლ-გო (,) და ბი(ცი)-	ვლ გო	καὶ
16 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ქველვან ათი[' რ']-	ქვევანასა	δύδεκα
17 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	(ბეტთა) (ბ)ო(დ)[ო]რთა	ბ	κἀφῖνοι τῶν ἀποστόλων
18 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ბი[ს]ი[ს]ი[პ]ო-(ბი)[ა :]	ბ	ἐτῶν.
19 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	ესე პოვრი ქლწოვლ-	ესე	Τούτων τὸν ἄρτον Μαρία μὲν
20 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	მან შვა , და (ველ)-	მა	ἐγέννησεν, ἡ Ἐκκλησία
21 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	სამან შეწყნარა	სა	δὲ ὑπεδέξατο,
22 ბი-ბწი-ბწისწი-ბი	და დღითი-დღიდ მას	და დ	καὶ κατ' ἐκάστην ἡμέραν

S-3902, გვ. 3ra-6va

ბწკარი	ტრანსლიტერაცია	შანიძე 1927	ბერძნული ტექსტი
1	ჩჩ"ი-ტტ-თ-თ-ტ-ტ-ტ-ტ-ტ	ჩ<ოვე>ნ ვჭმთ და იგი ღ[ა]-	ჩნ ვჭმთ და იგი და ιψ' ημων εσθηται, και αδελφουτος
2	ღყსტღყხ"ყღ.ყხ ჯტხ	ოვსროველებელ არს ,	უხრულებელ არს მენει.
3	შ-ჯტ-ჯტ-ის" ტშ-ჯს	მ(რ)ადლ(ს) [::] ამას	შ ამას Τοϋτον ιψιν
4	შღყსტტხ"შ-ღ"ხჯტტ	პოურსა ჩემ-ვლასა-	ვლასაჲ των υδρων επι της μετρικας μου
5	ყნსტტტტტტტტტტტტ	კისა ტაბლასა ზ<ედა> ღ(ა)-	სა ზ"ა და τραπηλιης επιθεις,
6	ღ,ღ,ღ,ღ,	გოგბ: __	გბ' : __
7	შ"ჩნტტ-ტტ-ტ-ტ-ტ-ტ-ტ-ტ	მინდა რ<ათ>ამტა ვლო[გმ]-	შ მტა ღ ηβουλομην
8	შ-ღნტტტტტტტტტტ	(მ)ნ და ღვმილით	და ღვმილით τη σιατη
9	ღნსტტტტტტტტტტ	[ენის](ა ღვაფ)გერ'	ბო των γλωττης μου δελφανον περιωφριξαι'
10	ჯტშ-ჯტ-ჩჩ-ის-ბ-ღ	[ა](<რამე>დ მ)[ა](თ) [ღ]<მრ>თის-მო-	მო αλλ' η των θεομαχων
11	შღყსტტტტტტტტტტ	[შ](ოვრე)თათვის პოვ-	Ἰουδαϊων
12	ტ-ტტტ-ტ-ტ"ტ"ღ"ტტ	(რათა) ['] (რ<ომელ>)[ი] ხოკლ-	κατα τοϋ Σιωτηρος ημων ραυτομενη
13	ტ"ღსშ-ჯტტტტტტტტტტ	[რეს] [მც](ხო)[ვარსა და]	επιβουλος ενεδρα
14	ჟ-რტტ-ტტტტტტტტტტ	[ჰვა](თავა) [შ](ი)ბოვ-	και τοις λιθους
15	ზღსსსსსსსსსსსს	[ღვ](მს) ხიტყოვად : __	λαλειν αναγκαιει.
16	ტტტტ"ღ"ღ,ღ,ღ,ღსტტ	(ღ)[ა რ<ომელ>ი]-იგი ვოვემბა	Τι γαρ ηκουομεν
17	სჯტტტ"ღ"ღსტტტტტ	სახარებისგან (')	αγτως αναγνωσκωμενον?
18	ღ"ღ"ღტტტტტტტტტტ	(ვ<ითარმელ>) გან(ვიღ)ეს უარი-	Και εξελθόντες, φησιν, οι Φαρισαιοι,
19	ს"ღ"ღსსსსსსსსსს	ხვევლნი და (შეი)ზ-	συμβουλιον ελαβον
20	ტტტტტტტტტტტტტტტტ	ჩახნეს ი<ენო>უცხვის რ<ათ>ა-	κατα τοϋ Ἰησοϋ, δπως
21	შ-ჯტტტტტტტტტტტტ	მტა წარწემილეს იგ[ი]	αυτων απολειουσι.
22	ტტტტტტტტტტტტტტ	რჲა არს იგი მიზეზი	Και τις η αιτια,

წყაროები

- ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბილისი, 1973.
- BIRDSALL N. B., A Georgian Palimpsest in Vienna. *Oriens Christianus* 53, 1969, 108-112.
- BIRDSALL N. B., Khanmeti Fragments of the Synoptic Gospels from Ms. Vind. Georg. 2. *Oriens Christianus* 55, 1971, 62-89.
- BIRDSALL N. B., Palimpsest Fragments of a Khanmeti Georgian Version of I. Esdras. *Le Muséon* 85, 1972, 97-105.
- BIRDSALL N. B., A Second Georgian Recension of the Protoevangelium Jacobi. *Le Muséon* 83, 1970, 49-72.
- BIRDSALL N. B., Ms. Vindob. Georg. 2: a Progress Report. *Oriens Christianus* 58, 1974, 39-44.
- BLAKE R.P., Khanmeti Palimpsest Fragments of the Old Georgian Version of Jeremiah. *Harvard Theological Review* 25, 1932, 225-276.
- Deeters G. D., Das Kharthwelische Verbum. Vergleichende Darstellung des Verbalbaus der südkaukasischen Sprachen, Leipzig, 1930.
- GIPPERT J., Iranica Armeno-Iberica. Studien zu den iranischen Lehnwörtern im Armenischen und Georgischen, Wien (Veröffentlichungen der Kommission für Iranistik, 26 / Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 606), 1993.
- GIPPERT J., The Formation of Comparatives in the History of Georgian. Part I: The Prehistory of the Synthetic Comparatives, *Enatmecnierebis sak'itxebi* 1/2000, 37-45.
- GIPPERT J., Die georgische Palimpsesthandschrift Codex Vindobonensis georgicus 2. *Biblos. Beiträge zu Buch, Bibliothek und Schrift* 1-2, 2003, 31-46.
- GIPPERT J., The Application of Multispectral Imaging in the Study of Caucasian Palimpsests. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences / Sakartvelos mecnierebata erovnuli ak'ademiis moambe* 175/1 (2007), 168-179.
- GIPPERT J., SARŽVELZE Z., Für den sprachwissenschaftlichen Status der Chanmeti Texte. *Caucasica* 2, 1998, 86-92.
- GIPPERT J., SARŽVELAZE Z., KAŽAIA L., The Old Georgian Palimpsest Codex Vindobonensis georgicus 2, ed. by J. G. in cooperation with Z. S. and L. K., Turnhout: Brepols (Monumenta Palaeographica Medii Aevi, Series Ibero-Caucasica), 2007.
- GIPPERT J., SCHULZE W., ALEKSIZE Z., MAHÉ J.-P., The Caucasian Albanian Palimpsests of Mt. Sinai, edited by J. G., W. Sch., Z. A. and J.-P. M. Turnhout: Brepols (Monumenta Palaeographica Medii Aevi, Series Ibero-Caucasica), 2008.
- ი. იმნაიშვილი, საკითხავი წიგნი ძველ ქართულ ენაში, II. თბილისი, 1966.
- ლ. ქავიაა, პუნქტუაცია V-XII საუკუნეების ქართულ ხელნაწერებში. თბილისი, 1969.
- ლ. ქავიაა, Ханметные палимпсесты, *Проблемы палеографии и кодикологии в СССР*, Москва 1974, 409-427.
- ლ. ქავიაა, ხანმეტი ტექსტები. ნაკვეთი I. თბილისი: საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემია, 1984.
- ლ. ქავიაა, წმინდა ქრისტინას წამების ხანმეტი ტექსტი, გელათის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი / *Journal of Gelati Academy of Sciences* 3/2006, 34-59.
- MOLITOR J., Monumenta Iberica Antiquiora. Textus Chanmeti et Haemeti ex inscriptionibus, S. Bibliis et patribus collegit et in linguam latinam convertit... J. M. Louvain: Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium (Subsidia, 10), 1956.

- ზ. სარჯველაძე, ხანმეტ და ჰამეტ ტექსტებში დადასტურებულ ზმნის პირიან ფორმათა საძიებელი, თბილისი, 1971.
- ზ. სარჯველაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, „მეცნიერება“, თბილისი, 1995.
- ა. შანიძე, ნაშთები მესამე ობიექტური პრეფიქსის ხმარებისა ხმოვნების წინ ქართულ ზმნებში, ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე /*Bulletin de l'Université de Tiflis* 2, 1922-23, 262-281.
- ა. შანიძე, ხანმეტი ტექსტები და მათი მნიშვნელობა ქართული ენის ისტორიისათვის, ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე /*Bulletin de l'Université de Tiflis* 3, 1923, 354-388.
- ა. შანიძე, ხანმეტი მრავალთავი. ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე / *Bulletin de l'Université de Tiflis* 7, 1927, 98-159.
- ა. შანიძე, ხანმეტი იერემიას კემბრიჯული ნაწყვეტები. ენიმკის მოამბე, 11, 1937.
- ა. შანიძე, ხანმეტი ლექციონარი. ფოტოტიპური რეპროდუქცია (ძველი ქართული ენის ძეგლები, 1), თბილისი, 1944.
- ა. შანიძე, იაკობის პირველსახარების ხანმეტი ნაწყვეტები. ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 20, 1977, 2-35.
- ა. შანიძე, ქართული ენის სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები (თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. II), თბილისი, 1981.
- ი. ჯავახიშვილი, ახლად აღმოჩენილი უძველესი ქართული ხელნაწერები და მათი მნიშვნელობა მეცნიერებისათვის (წინასწარი მოხსენება ნიმუშების დართვით), ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე / *Bulletin de l'Université de Tiflis* 2, 1922-23, 313-391.

Jost Gippert

News from the Khanmetoba

Summary

The article summarises the new linguistic material of the Khanmeti period that has come to light in the edition of the Old Georgian palimpsest Cod. Vind. georg. 2 of the Austrian National Library, Vienna. On the basis of the analysis provided by Zurab Sarjveladze in 1971, the newly found Khanmeti forms are listed according to their different grammatical functions (second person subject, third person indirect object, third person direct object, third person subject of passive forms, comparative formations, other nominal formations). In an appendix, two pages of the Khanmeti palimpsest S-3902 are edited on the basis of multispectral images made in 2007.